

BŁĘDY FORMALNE W TEKSTACH PRAWNYCH

Andrzej Malinowski

BŁĘDY FORMALNE W TEKSTACH PRAWNYCH

Andrzej Malinowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 15 października 2019 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Bartosz Brożek

Wydawca

Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący

Joanna Olówek

Opracowanie redakcyjne

Aleksandra Nałęcz-Zienkiewicz

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie

Andytex

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-201-0

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Uwagi wstępne	9
Rozdział I	
Błąd w tekście prawnym	15
1. Kryteria poprawności tekstu prawnego	15
2. Regulacje prawne w zakresie poprawności językowej ...	20
3. Błąd w tekście prawnym	23
Rozdział II	
Użycie określeń nieostrych lub wieloznacznych	26
1. Nieostrość zakresu nazwy	26
2. Nieostrość modyfikatorów	34
3. Określenia wieloznaczne	44
Rozdział III	
Błędy w definicjach legalnych	48
1. Zasady dotyczące definicji legalnej	48
2. Błędna budowa definiensa	51
3. Nieodpowiedni łącznik w definicji równościowej	55
4. Nieostrość definiensa	61
5. Definicje nawiasowe	63
6. Definicje nieuzasadnione	65
7. Inne błędy w definicjach legalnych	66
8. Brak definicji w akcie prawnym	69

Rozdział IV

Niepoprawne użycie spójników	73
1. Spójniki współrzędne w konstrukcji tekstu prawnego ..	73
2. Problemy z użyciem spójnika koniunkcji	76
3. Błędy przy stosowaniu spójników alternatywnych	83
4. Tworzenie niejednoznacznych zestawień wyrazowych z użyciem spójnika alternatywy uzupełnionego o partykułę „też”, „również”, „także”	91

Rozdział V

Niewłaściwe odesłania	94
1. Cel i zasady konstrukcji odesłania	94
2. Argument zwrotu odsyłającego	98
3. Warunkowy funktor zwrotu odsyłającego	101
4. Odesłania zbędne	103
5. Odesłania kaskadowe	107
6. Liczba odesłań a komunikatywność tekstu prawnego ...	109

Rozdział VI

Nieodpowiednia systematyka aktu normatywnego	113
1. Ogólne zasady poprawności systematyki wewnętrznej aktu normatywnego	113
2. Podstawowa jednostka redakcyjna	121
3. Grupowanie jednostek podstawowych (makrokompozycja)	126
4. Sekwencja przepisów	132
5. Rozbieżność tytułu aktu z przedmiotem regulacji	134

Rozdział VII

Niska komunikatywność tekstu prawnego	137
1. Komunikatywność tekstu prawnego	137
2. Ustalenie bazy interpretacyjnej dla normy prawnej	141
3. Komunikatywność na poziomie języka ogólnego	146
4. Specyficzne prawne wyznaczniki komunikatywności aktu normatywnego	154
5. Zamieszczanie w tekście elementów niewnoszących nowej informacji	161

Uwagi końcowe	165
Literatura	171
Aneks – Wyciąg z załącznika do Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasady techniki prawodawczej” – przepisy odnoszące się do formalnych własności tekstu prawnego	177

UWAGI WSTĘPNE

Komunikacja pomiędzy prawodawcą i adresatem ma miejsce poprzez tekst prawny zamieszczany w oficjalnym organie promulgacyjnym. Mówiąc o tworzeniu tekstu prawnego, mamy na myśli sposoby wskazywania pożądaných zachowań adresatów tego tekstu oraz sposoby opisu tych zachowań w postaci zdań gramatycznych i tworzenia zbiorów tych zdań w postaci aktu prawotwórczego. Przygotowanie tekstu prawnego wymaga stosowania swoiście prawniczych i logiczno-językowych reguł konstrukcji wyrażeń przedstawiających normy postępowania. Poznanie tych reguł ułatwia konstrukcję tekstu o właściwej strukturze syntaktycznej, a zarazem tekstu spójnego, tekstu możliwie adekwatnie i jednoznacznie przekazującego informację o zakodowanych w nim normach postępowania. Odpowiednią jakość tekstu prawnego ma zapewniać zachowanie przez prawodawcę zasad techniki prawotwórczej.

Pojęcie zasad techniki prawotwórczej rozumiane jest szeroko i obejmuje nie tylko językowe i logiczne zasady formułowania wyrażeń tworzących tekst prawny, lecz także organizację różnego typu procedur postępowania z projektem aktu normatywnego. W ramach techniki prawotwórczej mieszczą się również niektóre bardzo szczegółowe wskazania dotyczące wysławiania norm prawnych. Nie zapewniają one jednak w żadnej mierze słuszności i poprawności podjętych przez prawodawcę decyzji merytorycznych, umożliwiają wyłącznie poprawne metodologicznie przedstawienie reguły pożądanego postępowania adresata w sposób adekwatny do zamysłu prawodawcy. Pozwalają na tworzenie tekstów jasnych, jed-

noznacznych i zrozumiałych dla adresata. Technika prawotwórcza ułatwia przedstawienie merytorycznych decyzji podejmowanych przez prawodawcę w postaci właściwie skonstruowanego tekstu prawnego.

Zasady techniki legislacyjnej zostały przedstawione w formie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”¹. „Zasady techniki prawodawczej” (ZTP) stanowią załącznik do tego rozporządzenia. Wśród regulacji zawartych w ZTP pewna ich część dotyczy zagadnień redakcyjnych² i wyznacza standardy dla języka prawnego. Regulacje te wskazują sposoby tworzenia poprawnych aktów normatywnych i poprawnego systemu prawa.

Niedochowanie standardów wskazanych w ZTP może skutkować tylko wadliwością konstrukcyjną lub redakcyjną aktu normatywnego. Stosowanie zawartych w ZTP reguł poprawnościowych nie jest wymagane dla ważności czynności prawodawczej³.

Zasadniczo tylko ZTP, akt normatywny o charakterze *lex imperfecta*, zawiera dyrektywy dotyczące redagowania tekstu prawnego.

W prawodawstwie, poza określonymi w ZTP, stosowane są również reguły poprawnościowe, które mają swoje źródło w stwierdzeniach formułowanych przez naukę i praktykę prawniczą na gruncie teorii i filozofii prawa, lingwistyki, a także w znacznym stopniu logiki.

Poprawne sporządzenie tekstu prawnego wymaga zatem uwzględnienia przez prawodawcę wielu dyrektyw poprawnościowych, w tym dyrektyw poprawności językowej właściwych dla wszystkich wyrażań danego języka, poprawności pod względem logicznej struktury wypowiedzi, jak też szeregu dyrektyw specyficznych dla języka

---

¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 283.

² Zwłaszcza postanowienia Działu VIII „Typowe środki techniki prawodawczej” i Działu I rozdz. I.

³ Por. S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004, s. 20.

tekstów prawnych⁴. Dyrektywy te mają na celu realizację norm językowych (tzw. norm języka prawnego), które powinien spełniać tekst prawny.

Na potrzeby niniejszej pracy niedochowanie przez wyrażenie tekstu prawnego normy języka prawnego określamy jako błąd formalny⁵. W takim ujęciu błąd formalny jest rozumiany jako istotna niezgodność danego wyrażenia z określoną normą języka prawnego. Niezgodność taka występuje w sytuacji niespełnienia przez to wyrażenie któregoś z kryteriów poprawności, uznanych za ważkie z punktu widzenia realizacji określonej normy językowej. Poszczególnym kryteriom poprawności odpowiadają z kolei wyodrębnione własności tekstu prawnego, pod kątem których następuje analiza konkretnego wyrażenia mająca na celu jego ocenę jako spełniającego dane kryterium poprawności albo niespełniającego tego kryterium.

O formalnym błędzie legislacyjnym można mówić dopiero wtedy, gdy skonfrontuje się konkretną dyrektywę poprawnościową z jej realizacją w określonym tekście prawnym. W każdym przypadku należy w pierwszej kolejności przedstawić dyrektywę, a dopiero w następnej wskazać fragment lub fragmenty konkretnego tekstu prawnego, w którym nie została ona zrealizowana.

Błąd formalny odnosi się wyłącznie do formy tekstu prawnego i co do zasady nie dotyczy treści, stanowi jednak utrudnienie w wykładni. Pozostaje on również bez skutku dla ważności aktu. Powstaje najczęściej w wyniku niedbałości lub niewiedzy prawodawcy w odniesieniu do wspomnianych wyżej dyrektyw poprawnościowych.

Literatura dotycząca techniki prawotwórczej jest dosyć obszerna, obejmuje w pierwszym rzędzie szczegółowe i liczne komentarze do

---

⁴ Por. J. Wróblewski, *Zasady tworzenia prawa*, Warszawa 1989, s. 139 i n.; też W. Patryas, *Elementy logiki i legislacji*, Poznań 1993.

⁵ Określenia „formalny” używamy w jego znaczeniu książkowym, jako «odnoszący się do formy, rozpatrywany z uwagi na formę, strukturę czegoś», por. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2004, hasło „formalny”.

obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych (aktualnie do ZTP), jak i inne studia dotyczące zasad poprawnego redagowania tekstu prawnego, dotyczące pracy legislatora, prace naukowe rozważające własności języka prawnego i inne. Relevantne pozycje bibliograficzne odnoszą się do budowy aktu prawotwórczego, sposobów określenia tytułu, preambuły, układu i postanowień przepisów merytorycznych, przejściowych, dostosowujących, karnych i końcowych. Określają sposoby oznaczania przepisów i ich systematyzację, a także zasady budowy przepisów upoważniających, sposoby zmiany (nowelizacji) aktu, zasady opracowania tekstu jednolitego⁶. Dużą przydatność mają również praktyczne publikacje Rządowego Centrum Legislacji, w szczególności szablony i instrukcje aktów czy „Dobre Praktyki Legislacyjne” (artykuły).

W związku z krytykowaną obecnie jakością prawa powstał pomysł napisania niewielkiej pracy wskazującej częste błędy popełniane przez prawodawcę przy formułowaniu tekstów prawnych - o ile to, co napisano dotychczas, wskazywało, jak być powinno, o tyle w niniejszej pracy położono nacisk na błędy w technice prawotwórczej popełnione przez prawodawcę i na wskazywanie istniejących nieprawidłowości. Przedmiotem badania jest wyłącznie strona poprawnościowa redagowania tekstów prawnych, stąd tytuł niniejszego opracowania: *Formalne błędy legislacyjne w tekstach prawnych*. Zarówno przywołane dyrektywy poprawnościowe, jak i podane przykłady błędów dotyczą polskich tekstów prawnych.

Zważywszy na wielość błędów redakcyjnych popełnianych przez polskiego prawodawcę, wybór przywołanych przykładów jest w znacznej mierze subiektywny i niewyczerpujący. Praca nie dotyczy też błędów językowych na poziomie języka ogólnego⁷. Abstrahujemy przy tym całkowicie od strony merytorycznej decyzji prawodawcy ujętych w tekście prawnym, nie oceniamy ich w żaden sposób.

---

⁶ Szerzej K. Koźmiński, *Technika prawodawcza II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2019, s. 31-36.

⁷ Zob. w tym zakresie: H. Jadacka, *Poradnik językowy dla prawników*, Warszawa 2002, też R. Pawelec, rozdz. XIII-XV [w:] *Zarys metodyki legislatora*, red. A. Malinowski, Warszawa 2009.

W pracy podjęto też próbę przedstawienia typologii bardzo zróżnicowanych⁸, najczęstszych błędów popełnianych w polskich tekstach prawnych, aczkolwiek autor zdaje sobie sprawę z tego, że przedstawiony zbiór nie jest pełny i istnieją błędy nieuwjęte w opracowaniu. Zasadniczą ideą była edukacja poprzez wskazanie popełnianych błędów, zgodnie z maksymą *bene facit, qui ex aliorum erroribus sibi exemplum sumit*⁹.

Autor wyraża nadzieję, że wiele z przedstawionych w niniejszym opracowaniu uwag i stwierdzeń wykaże swoją praktyczną przydatność przy redagowaniu tekstów prawnych.

---

⁸ Wobec dużej różnorodności błędów można mówić jedynie o typologii, gdyż poszczególne błędy dotyczą odmiennych i niepowiązanych ze sobą własności tekstu prawnego. To zróżnicowanie odzwierciedla struktura niniejszej książki, w której poszczególne rozdziały przedstawiają całkowicie inne typy błędów.

⁹ Dobrze czyni ten, kto uczy się na cudzych błędach.

Rozdział I

BŁĄD W TEKŚCIE PRAWNYM

1. Kryteria poprawności tekstu prawnego

Przez tekst prawny rozumiemy obiekt językowy składający się ze zwrotów językowych umieszczonych pod pewnymi oznaczeniami (numerami paragrafów, artykułów, punktów, literami etc.). Na tekst prawny składają się zdania normatywne¹⁰, to jest takie, które są wypowiedziami norm postępowania¹¹. Inaczej mówiąc, są one wypowiedzią sądu, że w danych okolicznościach ktoś powinien postąpić jednorazowo, wielokrotnie albo zawsze w określony sposób, lub że ktoś w danych okolicznościach może postępować w określony sposób.

Autorem tekstu w ujęciu niniejszej pracy jest „prawodawca” – agencja lub osoba mająca kompetencje do wytworzenia tekstu prawnego i decydująca o jego opracowaniu pod względem merytorycznym i stylistycznym¹². Może to być jedna określona osoba lub wiele osób. Bliższa identyfikacja twórcy tekstu prawnego określonego jako „prawodawca” nie wydaje się autorowi potrzebna, gdyż celem niniejszej pracy jest wyłącznie wskazanie niektórych istotnych zasad budowy tekstu prawnego, zasad wymagających

---

¹⁰ Bliżej o zdaniach normatywnych: T. Kwiatkowski, *Wykłady i szkice z logiki ogólnej*, Lublin 2003, s. 391 i n.

¹¹ W niniejszej pracy przyjmujemy tzw. lingwistyczną koncepcję normy.

¹² „Agencja” w rozumieniu przyjętym przez F. Studnickiego, *Przeptył wiado-
mości o normach prawa*, Kraków 1965, s. 18 i n.

uwzględnienia przez dowolnego autora tekstu prawnego. W ujęciu niniejszej pracy „prawodawca” jest jedynie bliżej nieidentyfikowanym podmiotem wytwarzającym tekst prawny, którego postępowanie przy redakcji tekstu powinno spełniać określone standardy i dla którego możemy formułować wytyczne racjonalnego postępowania w zakresie logicznych i językowych środków wyrażania norm w tekście prawnym, a także wytykać mu błędy popełniane w tym procesie¹³.

Nośnikiem informacji o dyrektywach postępowania zakodowanych w tekście prawnym jest język prawny. Znaczenie tekstu prawnego jest przekazywane w sposób złożony, jego odczytanie wymaga od adresata spojrzenia na tekst jako na element większej całości, a ustalenie granic wypowiedzi jest jednym z istotnych czynników wpływających na przebieg procesu komunikacji. Jasność i zrozumiałość tekstów prawnych jest warunkiem umożliwiającym dostęp do prawa¹⁴. Określoność przepisów, które powinny być formułowane w sposób poprawny, precyzyjny i jasny, to jeden z elementów państwa prawnego, wśród których do najistotniejszych należy zasada przyzwoitej legislacji¹⁵. Odrębnym problemem pozostaje kompetencja komunikacyjna adresata tekstu prawnego¹⁶.

Punktem wyjścia w niniejszym opracowaniu jest przedstawienie kryteriów poprawności, które powinien spełniać tekst prawny. Kryteria te odnoszą się zarówno do zasad dotyczących poprawnego formuło-

---

¹³ W pracy niniejszej mówimy jedynie o racjonalności instrumentalnej twórcy tekstu prawnego przy stosowaniu określonych środków językowych; podejście to abstrahuje od występującej w nauce prawa koncepcji racjonalnego prawodawcy.

¹⁴ Obszernie na temat T. Gizbert-Studnicki, *Postulat jasności i zrozumiałości tekstów prawnych a dostęp do prawa* [w:] *Prawo i język*, red. A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec, Warszawa 2008, s. 9–19.

¹⁵ Szerzej na ten temat H. Duszka-Jakimko, B. Kozicka, *Jasność prawa i (nie) przejrzystość języka prawnego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2018/1, s. 9–20. Por. też np. wyrok TK z 3.12.1996 r., K 25/95, OTK z 1996/6, poz. 52.

¹⁶ Por. F. Gizbert-Studnicki, *Postulat jasności i zrozumiałości tekstów prawnych a dostęp do prawa* [w:] *Prawo i język*, red. A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec, Warszawa 2009, s. 9 i n.; też M. Zieliński, *Wiedza o tekstach prawnych jako warunek ich rozumienia* [w:] *Materiały z konferencji Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2007, s. 26 i n.

wania wyrażen w języku ogólnym¹⁷, jak i swoistych prawniczych i logiczno-językowych reguł przedstawiania normy postępowania w języku tekstów prawnych (stylu normatywnym języka ogólnego¹⁸).

Kryteria te można podzielić na dwie grupy:

- kryteria podstawowe, których spełnienie jest niezbędne dla zachowania przez tekst prawny normy polskiego języka ogólnego;
- kryteria profesjonalne, których spełnienie jest niezbędne dla zachowania przez tekst prawny normy polskiego języka prawnego.

Norma językowa „jest interpretowana jako zespół środków gramatycznych i leksykalnych najbardziej typowych, o znacznym stopniu stabilizacji i powszechnym zasięgu w danym środowisku”¹⁹. Jako normę językową należy traktować wyłącznie środki językowe (z regułami ich łączenia) ogólnie aprobowane przez użytkowników danego języka²⁰. Jest to pojęcie szerokie i obejmuje zarówno normę poprawności gramatycznej, jak i normę stylistyczną dotyczącą dopasowania wypowiedzi językowej do sytuacji, tj. dobór stylu języka. Norma języka ogólnego obejmuje także słownictwo.

Pojęcie normy językowej języka ogólnego nieodłącznie wiąże się z przyjętym w danej społeczności sposobem posługiwania się systemem językowym (tj. pojęciem uzusu). Ustalenie normy jest wtórne w stosunku do uzusu, który stanowi podstawę do ukształtowania się normy językowej języka ogólnego pisanego. Uzus w miarę upływu czasu może przekształcić się w zmodyfikowaną normę językową.

---

¹⁷ Język ogólny rozumiany jest w językoznawstwie jako jedyny dialekt kulturalny języka etnicznego, odmiana języka narodowego pozostająca w związku z językiem literackim, stosowana w szkolnictwie, administracji, mediach, literaturze i innych dziedzinach życia narodu.

¹⁸ Por. A. Malinowski, *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2006, s. 236 i n.

¹⁹ J. Porayski-Pomsta, *Kultura języka [w:] Nauka o języku dla polonistów*, red. S. Dubisz, Warszawa 1988, s. 65.

²⁰ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1993, s. 398.

Andrzej Malinowski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Logiki i Informatyki Prawniczej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się zagadnieniami z zakresu teorii prawa, logiki, informatyki prawniczej, teorii podejmowania decyzji, a także problematyką polskiego języka prawnego. Jest autorem wielu książek z zakresu problematyki legislacyjnej.

Publikacja *Błędy formalne w tekstach prawnych* jest odmienna od tego, co napisano o technice prawotwórczej. O ile dotychczas wskazywano, jak powinno się redagować tekst prawny, o tyle w tym opracowaniu położono nacisk na wskazywanie występujących nieprawidłowości.

Zebrano w książce przykłady typowych błędów formalnych popełnianych przez polskiego prawodawcę. Przy każdym z omawianych błędów przedstawiono zasadę poprawnościową, następnie wskazano przykładowy fragment lub fragmenty tekstów prawnych, w których nie została ona zrealizowana. Zważywszy na wielość błędów redakcyjnych popełnianych przez polskiego prawodawcę, wybór przywołanych przykładów jest niewyczerpujący i w znacznej mierze arbitralny.

Zasadniczą ideą opracowania jest edukacja poprzez wskazanie popełnianych błędów. Na tym polega ważny walor praktyczny publikacji.

Opracowanie przeznaczone jest zarówno dla redaktora aktu normatywnego, takiego jak ustawa, rozporządzenie, zarządzenie itp., jak i dla redaktora jakiegokolwiek innego tekstu mającego na celu wywołanie skutków prawnych.

9 788381 872010 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8187-201-0

9 788381 872010

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL